

MIESTO A FUNKCIA ČLOVEKA V SOCIALISTICKEJ SPOLOČNOSTI

D. HAJKO a kol.: Človek v socialistickej spoločnosti. Bratislava 1983, 168 s.

Práca autorského kolektívu pracovníkov Ústavu filozofie a sociológie SAV v Bratislave *Človek v socialistickej spoločnosti* je zameraná na riešenie kľúčových problémov marxisticko-leninskej filozofie a na ich spätosť s potrebami teórie a praxe vyspelej socialistickej spoločnosti, najmä však na potreby — prostredníctvom filozofie — formovať intelektuálny potenciál osobnosti socialistickeho človeka.

V kvalitatívne nových podmienkach socialistickeho spôsobu života, kde sociálny útlak už nie je tým fenoménom, ktorý má podnecujúci vplyv na proces stupňovania uvedomelosti a formovania osobnosti, je preto len prirodzené, že rozhodujúci význam pre jej výchovu má duchovná kultúra, kde marxisticko-leninská filozofia zastáva významné miesto so svojimi teoreticko-metodologickými, ideovo-politickými a svetonázorovými východiskami.

Vo svetle týchto metodologických východísk autorský kolektív koncipuje aj predkladanú prácu; ako červená niť sa ňou vinie idea tvorivej aplikácie pozitívneho filozofického dedičstva klasikov marxizmu-leninizmu na problémy, s ktorými zápasí náš súčasný socialistický človek. Uvedenú skutočnosť možno vystopovať v úsilí autorov riešiť zložité teoretické a svetonázorové problémy dialektickou metódou poznania, ktorá vyžaduje zrieknuť sa deklaratívneho spôsobu výkladu a umožňuje tvorivo a v kontinuite s filozofickým dedičstvom klasikov rozvíjať výchovno-poznávaciu a prakticko-premennú funkciu filozofie

v nových, socialistických dimenziách; cieľom predkladanej práce by teda malo byť upevnenie „axiologického vedomia“ osobnosti socialistickeho človeka, najmä však mládeže prostredníctvom analýzy podstaty človeka a jeho sociálneho sveta, v odhalení jeho základného, činného, tvorivého, prakticko-pretvárajúceho určenia, od ktorého sú odvodené všetky ostatné súvislosti jeho bytia (problém slobody, seberealizácie, tvorby kultúrnych hodnôt, dejinnej produkcie atď.).

Uvedenú skutočnosť demonštruje štruktúra práce v jej celku; jednotlivé kapitoly (relatívne samostatné štúdie jednotlivých autorov) vyjadrujú len špecifický prístup k vyššie konštatovanej problematike. Sú však — napriek relatívnej svojbytnosti — zásluhou jednotného metodologického postupu v chápaní danej problematiky syntetizovateľné, a preto tvoria vnútorne pevnú štruktúru celku.

Prírodzene, jednotný metodologický postup je determinovaný aj výsostne aktuálnym charakterom problematiky dialektiky vývinu socializmu, ktorý zjednocuje (v základných smeroch jej riešenia) nielen filozofický prístup, ale aj stanoviská ostatných spoločenskovedných disciplín.

Vyššie uvedenú skutočnosť možno vystopovať už v prvej štúdii nazvanej *Subjektívny faktor, vedomie a subjektivita* (L. Turčan), ktorej cieľom je — vzhľadom na zvyšujúcu sa frekvenciu vyššie uvedených pojmov — zaostriť pozornosť na jednu z kľúčových kategórií teórie socializmu, t. j. na kategóriu subjektívneho faktora, na jeho sústavne vzrastajúcu úlohu v pra-

xi výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti. Autor na pozadí filozofického uchopenia dialektiky subjektu a objektu demonštruje súčasnou praxou nastolenú požiadavku identifikovať význam socialistických podmienok, ktoré spôsobujú, že v uvedenej dialektike „zohráva dnes rozhodujúcu úlohu ovládnutie objektu subjektom v zmysle poznania, vedomia, myslenia o objekte a to ako tvorivosti, riešenia, predvídania, organizácie atď.“ (s. 14) Pričom, ako správne autor poznamenáva, i tu je potrebné mať na zreteli metodologický a svetonázorový význam základnej filozofickej otázky, ktorej riešenie v materialistických súvislostiach znemožňuje ideu „zvrchovanosti“ subjektu chápať jednostranne, krajne idealisticky. Je preto potrebné chápať schopnosť subjektu (sprostredkovanú historickým procesom fylogenézy a celkovou historicko-spoločenskou praxou) produkovať subjektívnu realitu (poznávať a ovládať objekt v želaných hraniciach a smeroch) iba z pozície subjekt-objektového sprostredkovania ľudského bytia. (s. 16) V uvedených súvislostiach možno potom identifikovať aj ideu spoločenského pokroku a vývinu človeka, pričom vedomie tohto dialektického procesu pretvárania a ľudskej sebakonštitúcie je jedným z „najcelostnejších prejavov otvorenej subjektivity človeka“. (s. 17)

Metodologicky cennou je aj konštatácia, že pre spoločenské procesy je určujúce to, kto je ich subjektom, aký kolektívny subjekt a na základe čoho „vtláča spoločenským procesom svoju predstavu, záujem atď.“ (s. 19) No rovnako sú dôležité aj objektívne (historicko-sociálne) podmienky, v ktorých prebieha proces „subjektivizácie“, t. j. využitie tvorivých síl subjektu. Ako správne autor konštatuje, v socializme je nielen nevyhnutné, ale zákonité toto využitie, pretože všetky

komponenty ľudskej subjektivity v ich celku nachádzajú v socialistických podmienkach sebanaplnenie a vlastný rozvoj. Toto je dané rozsahom úloh, potrieb, činností, poznatkov jednotlivcov, ale i kolektívov, a potrebami spoločnosti, intenzifikačnými faktormi, efektívnosťou, kvalitou, potrebou vedeckej regulácie a organizácie atď. (s. 22)

Preto súčasný vývoj socialistickej spoločnosti vyžaduje rozvinutejšieho jednotlivca v tom zmysle, že sa zvyšuje špecializácia „až po najužšieho profilácie a zároveň s tým sa zvyšuje mnohorozmernosť, polyfunkčnosť jednotlivca“. (s. 24)

Slovom, osobnosť sa formuje do rozmeru jej vlastnej disponibility, ktorú prvý na vedeckom základe anticipoval K. Marx ako idey všestranného, k univerzalite smerujúceho človeka, ktorý musí mať „totalitu vlastného životného prejavu“.

Tejto problematike venuje pozornosť štúdia M. Holubovej *Človek a jeho činná podstata*. Je akoby neviazaným, no pritom adekvátnym pokračovaním predchádzajúcej analýzy problematiky ľudskej subjektivity, avšak jednoznačne s dôrazom na identifikáciu prakticko-činnej stránky podstaty človeka tak, ako ju chápali klasici marxizmu, ale aj v súvislostiach s históriou vývinu tejto problematiky (antická filozofická iniciatíva, obdobie novovekých filozofických snažení, až po obdobie tzv. antropologického obratu nemeckej transcendentálnej filozofie a niektorých súčasných teórií či koncepcií, redukujúcich človeka len na niektoré z jeho určení), aby na jej pozadí bol „zreteľnejší obrat v riešení tohto problému v marxistickej filozofii“. (s. 48)

Bol to až Marx, ktorý — na rozdiel od predchádzajúcich teoretikov — dokázal identifikovať podstatu človeka a jeho vzťah k okolitému svetu cez

predmetno-zmyslovú, prakticko-pretvárajúcu činnosť, v ktorej sa konštituuje celá mnohotvárnosť, vnútorná protirečivosť vývinu človeka, pričom, ako konštatuje autorka, aktívny princíp ľudskej bytosti Marx spojil — a v tom je jeho najúčinnnejšia metodologická a svetonázorová vymoženosť — s „materialistickým monizmom a súčasne uplatnil dialektickú metódu a konkrétne-historický prístup“. Na základe toho dokázal identifikovať protirečivosť vzťahu človeka a sveta, v ktorého rámci sa ľudská činnosť vyvíja, resp. stagnuje. (Činnosť v podmienkach nadvlády kapitálu a odcudzenia).

Dialektická metóda a konkrétne-historický prístup k otázke činnej stránky podstaty človeka takto umožnili Marxovi poukázať na historicky prechodný charakter všetkých tých sociálnych fenoménov, ktoré dezintegročne pôsobia na rozvoj tejto stránky podstaty človeka, no súčasne mu umožnili aj pohľad — z pozície vedeckej prognózy a odhalenia zákonitosti spoločenského pohybu — do budúcnosti, ktorá ponesie črty všestrannej ľudskej emancipácie najmä prostredníctvom pozitívnej sociálnej súčinnosti a oslobodenej práce, ktorá je základnou podmienkou pre „totalitu ľudského životného prejavu“. (s. 55) V nej sa konštituuje „Bohatá, mnohostranne rozvinutá osobnosť, ktorá v maximálnej miere rozvíja svoj talent a schopnosti v slobode zvolenej a ju uspokojujúcej činnosti“ (s. 55), pričom — vzhľadom na súčasnú úroveň rozvinutej socialistickej spoločnosti — ide o také chápanie idey mnohostranne rozvinutej osobnosti, kde dominuje hľadisko „účelne skĺbených rôznych druhov činnosti“ (s. 56) t. j. účasť človeka — okrem výrobnéj sféry — v takých oblastiach ľudských aktivít, akými sú politická angažovanosť a aktivita v spoločenských organizáciách, účasť na tvorbe kultúrnych hodnôt atď.

V súvislosti s premenami práce za socializmu čoraz väčšmi vystupuje do popredia skutočnosť oslobodzovania človeka od bezprostrednej účasti vo výrobnom procese a presúva sa ťažisko ľudskej práce do oblasti tvorivej a intelektuálnej. Azda najvýznamnejšie tento fakt je možno zaznamenať vo vzrastajúcej účasti socialistickeho človeka na tvorbe kultúry, jej hodnôt, kde proces jeho sebarealizácie dnes už nachádza svoje plné rozvinutie.

Štúdia *Kultúra socialistickej spoločnosti*, ktorej autorom je D. Hajko, je preto orientovaná na analýzu tohto fenoménu so zreteľom na vyššie vymedzené metodologické súvislosti výskumu problematiky človeka ako činnej bytosti a smeruje k oprávnenému tvrdeniu, že človek sa vďaka tomuto určeniu stáva kultúrno-tvorivou bytosťou. Vymedzenie pojmu kultúry v jednote s pojmom pretvárajúcej činnosti človeka, s jeho schopnosťou humanizovať prírodu a svet sociálnej predmetnosti, len umocňuje ideu klasikov o človeku ako o bytosti „subjektívneho zámeru a moci“, bytosti, ktorá vie tvoriť aj „podľa zákonov krásy“.

Preto centrálnou problematikou spomenutej štúdie je analýza osobnosti človeka (resp. sociálneho subjektu v tej-ktorej etape dejinného vývinu) vo svetle tých sociálnych aktivít, v ktorých sa konštituuje tvorba kultúry (a kultúrna tvorba) a vďaka čomu človek prijal v priebehu vlastného dejinného vývinu špecifické určenie meníť (a tým aj tvoriť) svet a seba samého, humanizovať prírodu formou včleňovania „jej stránok do systému svojej predmetnej činnosti... a tak využívať príslušný jav pri formovaní svojej kultúry na danom stupni spoločenského vývinu“. (s. 62) Keďže ide o proces situovaný do konkrétnych historicko-sociálnych podmienok, formovanie ľudskej kultúry a

kultúrna tvorba predstavujú istý typ sociálnej aktivity, ktorá človeka povyšuje na čoraz vyšší a vyšší stupeň jeho ľudskej špecifickosti. Avšak, ako autor štúdie uvádza, aby sme „mohli určiť tento typ, vymedziť jeho podstatné znaky a pokúsiť sa odhadnúť základný smer jeho ďalšieho vývinu, musíme najprv odpovedať na otázku, čo je to tvorivá činnosť, tvorba a aké sú jej charakteristické črty, ktoré ju odlišujú od iných typov činností“ (s. 62)

V tejto súvislosti je potrebné upozorniť čitateľa na tie pozoruhodné miesta štúdie, kde autor presvedčivo vymedzuje kategóriu tvorivej činnosti a tvorby kultúry vo svetle takých fundamentálnych pojmov (z hľadiska analyzovanej problematiky) akými sú pojem nového (a novátorského) výsledku činnosti v jeho bohatej dialektickej sprostredkovanosti cez systém subjekt-objektových vzťahov, a spoločenského pokroku ako idey nadvlády človeka nad silami prírody a nad výsledkom vlastného zospoločnenšenia. Dialektická celistvosť uvedených hľadísk (a zároveň kritérií) vyúsťuje tak do pojmu tvorivej činnosti a tvorby kultúry, jej stále nových hodnôt, t. j. do „procesu aktívneho formovania — presnejšie: spoluformovania — doby a ľudí, ktorí v nej žijú“ (s. 73)

Z uvedeného jednoznačne vyplýva, že v zložitom a dynamickom systéme kultúry má centrálné postavenie jeden z jej najvýznamnejších komponentov, ktorým je pojem kultúrnej hodnoty. Preto identifikovať dobu a ľudí v nej žijúcich, znamená identifikovať kultúrnu hodnotu a jej miesto v živote spoločnosti a jednotlivca. Pričom, ako správne autor poznamenáva, teoretická interpretácia tohto fenoménu nie je ľahká, nakoľko sa musí vyrovnávať s doteraz prevládajúcimi dvoma extrémnymi hľadiskami,

mi, ktoré — na jednej strane — pojem kultúrnej hodnoty ohraničujú príliš úzkym chápaním (redukujú ju na umeleckú či estetickú hodnotu), alebo — na druhej strane — kultúrnu hodnotu spájajú v tých najširších súvislostiach s ľudskou produktívnou činnosťou (redukcia kultúrnych hodnôt na celý systém človekom vytvorených umelých vecí).

Keďže v uvedených hľadáiskách absentuje idea spoločenského pokroku, nemožno s nimi v zásade súhlasiť. Totiž iba so zreteľom na ideu spoločenského pokroku možno zároveň stanoviť adekvátne meradlá pre kultúrne hodnoty a identifikovať v nich mieru humanizačno-emancipačného vzostupu človeka, konštituujúceho sa v jeho celkovej schopnosti „zdokonaľovať sa, zmenšovať svoju závislosť od prírodných síl a zväčšovať možnosť ovládania spoločenských síl a vzťahov, ktoré človek sám vytvoril.“ (s. 78)

Uvedené hľadisko (teória) tak najtesnejšie korešponduje s praxou výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti, s charakterom od sociálno-triednych antagonizmov oslobodeného zospoločnenšenia, ktoré sa čoraz väčšími nesie v znamení pozitívnej vlády jej členov nad pomermi a vzťahmi. „V socialistickej spoločnosti sa tvorba kultúrnych hodnôt... stáva výsledkom uveďomelej aktivity rozhodujúcej väčšiny členov tejto spoločnosti. Principiálne sa na nej môže zúčastňovať každý člen spoločnosti... a každý môže taktiež disponovať výsledkami činnosti, v ktorej rámci vznikajú kultúrne hodnoty.“ (s. 79)

Pre marxisticko-leninskú teóriu kultúrnej hodnoty je uvedená skutočnosť základným metodologickým voídtkom, ktorú aj sám autor štúdie dôsledne a funkčne rešpektuje.

Prirodzene, teoreticko-metodologický a svetonázorový význam spoloč-

čenského pokroku možno identifikovať nielen v marxisticko-leninskej teórii kultúry, kultúrnej tvorby a tvorby kultúrnych hodnôt, ale v rovnakej miere ho možno vystopovať aj v širších súvislostiach ľudskej činnosti a so zreteľom na zodpovednosť človeka za jej produkty, za bezprostredné či sprostredkované výsledky. Zdôrazňovanie súvisu medzi činnou stránkou podstaty človeka, jeho zodpovednosti za túto svoju vymoženosť a ideu spoločenského pokroku nám umožňuje hlbšie vniknúť do Marxovej myšlienky vyjadrujúcej neohraničený dejinný optimizmus, že človek je „sám sebe slnkom“. To po prvé. A po druhé, túto ideu možno však naplniť reálnym obsahom len v spoločnosti, ktorá ľudskú činnosť a jej prostriedky racionálne a v súlade so zákonmi prírody rozvíja. Je to spoločnosť, ktorá je v plnom zmysle slova subjektom historického pokroku; jej prednosti sa azda najvýraznejšie prejavujú vo vytváraní pozitívnych sociálnych podmienok najmä pre plné rozvinutie výdobytkov vedeckotechnickej revolúcie. Pozornosť tejto problematike venuje štúdia J. Letašiu *Človek a jeho zodpovednosť za životné prostredie*. Jej cieľom je poukázať na spätosť činnej stránky podstaty človeka s povahou sociálnej reality (jej progresívnych, resp. regresívnych znakov), ktorá jednoznačne determinuje vzťah človeka k prírode, k produktom jeho činnosti, k vlastnej racionalite a vede vôbec. Myšlienka, že iba v sociálnom kontexte možno vedu a ľudskú racionalitu brať na zodpovednosť pred ekologickou krízou, smeruje tak k upevneniu socialistického vedomia pracujúcich, k postihnuteľnosti humánnej, sociálne progresívnej podstaty socializmu a tých súvislostí, ktoré smerujú k technizácii a racionalizácii života spoločnosti prostredníctvom vedeckotechnickej revolúcie.

Táto skutočnosť súvisí, ako poukazuje autor, s úplným prevratom „nášho doterajšieho spôsobu výroby a s ním i celého doterajšieho poriadku“ (s. 103), pre ktorý je čoraz väčší charakteristická nielen „sociálna rovnováha“, založená na odstránení sociálnej iracionality, ale aj ňou sprostredkovaná (formou účinnnejšieho predvídania a kontroly sekundárnych dôsledkov výrobnnej činnosti na prírodu) „ekologická rovnováha“. Práve tu, v tejto etape vývinu spoločnosti (socializmus a komunizmus) sa konštituuujú základy pre odstránenie rozporu medzi človekom a prírodou, t. j. likviduje sa onen koristnícky vzťah človeka k prírode, charakteristický pre historické obdobie tzv. kapitálovej praxe. Ide o etapu, v ktorej bude čoraz väčší dominovať (popri tzv. „gnozeologickom momente zodpovednosti“) spoločenský moment zodpovednosti, „ktorý volí a rozhoduje medzi viacerými alternatívami v technickom riešení a jeho uplatnení“. (s. 112)

Inými slovami, so vznikom socialistickej spoločnosti vytvorili sa zároveň pre teóriu životného prostredia i nové objektívne kritériá pre zodpovednosť za ľudské dielo. Nie veda, nie technika, ale spoločnosť a ju charakterizujúci sociálno-politický systém nesie zodpovednosť za udržanie „ekologickej rovnováhy“ a harmonickej jednoty medzi človekom a prírodou.

Tento evidentný fakt, povýšený na metodologické vodítko pri filozofickej analýze životného prostredia a ľudskej činnosti, je demarkačnou čiarou medzi vedeckým prístupom marxisticko-leninskej filozofie k uvedenej problematike a rozličnými buržoáznymi teóriami, ktorých spoločným znakom je „úplné abstrahovanie vedy a techniky od spoločenského momentu zodpovednosti“. (s. 113)

Otázke vymoženosti socializmu

v súvislosti s vedeckotechnickou revolúciou, najmä však práce, jej premeny, je venovaná štúdia K. Kollára *Premeny práce za socializmu*. Človek svojím činným určením si vytvára predpoklady — v podmienkach zospoločenstvených výrobných vzťahov — stať sa univerzálnym. Tieto predpoklady „driemu“ v práci, v jej nevyhnutnej premene na slobodnú, tvorivú činnosť s maximálnou prítomnosťou ľudskej subjektivity. Prejavuje sa to predovšetkým v postupnej racionalizácii tejto základnej ľudskej činnosti, v nadobúdaní — slovami Marxa — vedeckého charakteru, kde ľudská subjektivita nachádza najplnšie rozvinutie (idea tzv. činného sebauplatnenia a sebauskutočnenia človeka). V bezprostrednej praxi sa to prejavuje „vo vyrovnávaní podstatných neantagonistických rozdielov medzi fyzickou a duševnou prácou, zvyšovaním podielu tvorivých a kvalifikovaných prác na základe rozvoja vzdelanosti a kvalifikácie a vedeckotechnického rozvoja, ako aj obmedzovaním prác nekvalifikovaných... zmenšovaním rozdielov medzi charakterom práce v priemysle a v poľnohospodárstve, medzi prácou a životnými podmienkami v meste a na vidieku a v rôznych územných oblastiach štátu“. (s. 127)

V tejto súvislosti je dôležité upozorniť na potrebu rozlíšenia materiálno-predmetných črt charakteru práce (technicko-organizačná stránka práce), ktorá sa na „zrovnateľnej úrovni materiálno-technickej základne v rozdielnych spoločenských systémoch v podstate neodlišuje“ (s. 130), a na spoločensko-ekonomické črty charakteru práce, „ktoré sú určované charakterom a stupňom rozvoja spoločenských výrobných vzťahov a ktoré sa v podmienkach rozličných spoločenských systémov kvalitatívne líšia“. (s. 130)

V súvislosti s rozvojom subjektivity

socializmus zaznamenal kvalitatívny skok — popri zmene charakteru práce — aj v samotnom obsahu práce (jej intelektualizáciu, kultiváciu jej „technického“ prevedenia atď.). Rezultátom vyššie uvedených premien základnej ľudskej činnosti je „aj vznik novej komunistickej hodnoty: socialistickeho vzťahu k práci, i novej, odlišnej motivácie človeka k práci“. (s. 137) Iba v týchto súvislostiach a so zreteľom na ich komunistickú perspektívu možno pokladať prácu — slovami autora — za pravý zdroj ľudskej seba-realizácie.

Otázke perspektívy dejín a človeka s dôrazom na metodologické postihnutie problematiky ich kontinuity a diskontinuity, na dialektiku ich minulosti, prítomnosti a budúcnosti a so zreteľom na ideu objektívnej konfrontácie a na potrebu ich vedeckej prognózy, je venovaná štúdia J. Gašparíkovej *Dejiny a súčasnosť*.

Štúdia je poznamenaná kritickou analýzou niektorých buržoáznych filozofických koncepcií dejín (hermeneutická filozofia a filozofia kritického racionalizmu) s cieľom poukázať na sociálno-triednu determináciu vyššie uvedených koncepcií, ktoré nie sú ničím iným, než apologetikou kapitalizmu, mystifikujúcou súčasný stav cez zdorazňovanie jeho „nevyhnutnej spätosti s historickou minulosťou, čo vyúsťuje do ustavičného ospravedlňovania danej súčasnosti“. (s. 155) Na rozdiel od uvedeného filozofického prístupu k dejinám marxistická filozofia je viac zameraná do budúcnosti, „nenecháva sa inšpirovať iba historickou minulosťou“. (s. 155) Je preto potrebné, zdorazňuje autorka štúdie, vo fenoméne budúcnosti identifikovať metodologický prostriedok pre poznávanie súčasnosti, alebo: chápať ju ako tvorbu projektov nových zmien, ktoré umožňujú radikálnym a novým spôsobom pretvoriť súčasnosť.

Kniha autorského kolektívu, zameraná na úlohu pomocou filozofickej reflexie zmocniť sa niektorých (podľa nás významných) aspektov postavenia človeka v socialistickej spoločnosti

(aj so zreteľom na jeho blízkú, i vzdialenejšiu budúcnosť), je nepochybne prínosom v riešení danej, výsostne aktuálnej problematiky.

Vasko Kusin

MONOGRAFIA O SPOLOČENSKOM POZNANÍ

P. GINDEV: Filozofia a spoločenské poznanie. Pravda, Bratislava 1983, 376 s.

Jedným z predpokladov budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti je dôkladné poznanie zákonitostí jej vývoja, mechanizmov, ktoré v nej fungujú na rôznych úrovniach ako i vzťahov medzi objektívne danými podmienkami a subjektívnymi stránkami a faktormi spoločenského diania. Túto skutočnosť reflektuje marxisticko-leninská filozofia v posledných rokoch čoraz intenzívnejšie, chápe ju ako aktuálnu úlohu venovať zvýšenú pozornosť špeciálnym otázkam spoločenského poznania. Na analýzu spoločenského poznania sa sústreďuje záujem viacerých bádateľov. Jedným z popredných je aj bulharský filozof Panajot Gindev, ktorého monografia *Filozofia a spoločenské poznanie* sa dostáva aj do rúk slovenského čitateľa, a to v preklade M. Némethovej.

Štruktúra monografie zodpovedá hlavnej úlohe, ktorú si autor vytýčil; analyzuje postupne podstatu spoločenského poznania, špecifickosť jeho subjektu a objektu, formy spoločenského poznania a napokon jeho metódy.

V prvej kapitole nazvanej *Marxisticko-leninská filozofia a spoločenské poznanie* vymedzuje autor základné kategórie, s ktorými ďalej v monografii pracuje a ktoré, čo treba pripomenúť, sa ešte doteraz v našej filozofickej literatúre používajú s istou mierou vágnosti. Metodologicky je závažné hneď úvodné diferencovanie pojmov subjektívny a objektívny, pri-

čom Gindev upozorňuje na nesprávne stotožňovanie subjektívneho s ideálnym a objektívneho s materiálnym, ako aj na chybný názor, podľa ktorého subjektívnosť sa viaže len na formu a objektívnosť na obsah poznávacieho obrazu. Rovnako závažné je odlíšenie poznania od vedomia a určenie posledného ako dialektickej jednoty subjektívneho a objektívneho. Ľudské vedomie charakterizuje autor okrem toho aj predstihovosťou (v slovenskej filozofickej literatúre je viac zaužívaný pojem predbiehajúci odraz ako predstihový). Ľudské vedomie vymedzuje autor ako „uvedomený odraz, ktorý obsahuje pochopenie toho, čo subjekt odráža, predstihové rozvinutie objektívnej skutočnosti“ (s. 20), poznanie chápe ako „spoločensko-historický proces odrazu, novovytvorenia objektívnej skutočnosti subjektom človekom“. (s. 17) Podnetom pre diskusiu by mohlo byť autorovo vymedzenie pojmov objekt, predmet poznania; objekt ako tá časť objektívnej reality, ktorá vstupuje do prakticky poznávacej a prakticky pretvárajúcej činnosti človeka je podľa autora „jeden a ten istý pre poznanie v jeho celostnosti“ (s. 26), pričom jednotlivé špeciálne poznanie vždy zahŕňa len časť objektu, a teda predmety jednotlivých vied sa líšia. Zatiaľ čo s druhou časťou tvrdenia možno súhlasiť, prvá, zdá sa, postráda historický aspekt, ako aj presné odlíšenie ontologickej a gnozeologickej stránky prob-